

עומק הפשט

עיונים בראש"י

על פי 'לקוטי שיחות' כרך ט'

פ' תרומה

הערות והארות יתקבלו בברכה בטל'
08-6882799 / 050-4125205
או במייל rizs@neto.bezeqint.net
ניתן גם להזמין לפרשיות נוספות

כל הזכויות שמורות

תוכן העיונים

א) ברש"י בפ' וילך (לא, כו) מבואר כי בתוך הארון היה גם ספר-תורה (בנוסף להלוחות). האם זהו חידוש של רש"י בפ' וילך, או שבעצם זה מבואר ברש"י כבר בפרשתנו? / רש"י מצטט שם מחלוקת האם היה הספר-תורה בתוך הארון או מחוץ לו (בצידו). האם למחלוקת זו יש השפעה על גודלן של הלוחות? או על גודלו של הארון? / ארבעת השיטות בדבר מקומם של שברי הלוחות הראשונות, ודרכו של רש"י לפי "פשוטו של מקרא"

"ועשו ארון עצי שטים אמתים וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו ואמה וחצי קומתו .. ונתת אל הארון את העדות אשר אתן אליך" (כה, י"טז)

ונתת אל הארון - כמו בארון. העדות - התורה, שהיא לעדות ביני וביניכם, שכיית אתכם מלכות הכתובות בה:

לפום ריהטא נראית כוונת רש"י, שהציווי היה לתת בתוך הארון ספר תורה, וכן באמת למדו כמה מפרשים¹, וציינו למה שנאמר בפרשת וילך² ש"משה סיים לכתוב את ספר התורה וצוה את הלויים לשימו בארון - "לקוח את ספר התורה הזה, ושמתם אותו מצד ארון ברית ה' אלקיכם, והיה שם בך לעד".

ובאמת, שרש"י בפרשת וילך שם מביא מחלוקת היכן היה מקומו של ספר התורה - האם הושם בתוך הארון או מחוץ לו:

"נחלקו בו חכמי ישראל בצבא בתרא: יש מהם אומרים, דף היה בולט מן הארון מבחוץ ושם היה מונח; ויש אומרים, מלד הלוחות היה מונח בתוך הארון".

ולפי המפרשים הנ"ל, הרי רש"י בפרשתנו נוקט כמו השיטה השניה, שהספר־תורה "מצד הלוחות היה מונח בתוך הארון", ולזה נתכוון הכתוב כאן באומר "ונתת אל הארון את העדות אשר אתן אליך".

אמנם בדרך הפשט - פירוש זה מוקשה הוא מכמה פנים:

1. ראה גור אריה. לבוש. נחלת יעקב.

2. לא, כו.

א) דוחק לומר שבפרשת וילך מביא רש"י מחלוקת בדבר, ואילו בפרשתנו הוא סותם בפשטות כשיטה השניה שהביא שם (ואינו מזכיר את השיטה הראשונה כלל).

ב) ידוע שרש"י כתב דבריו באופן המתאים לתלמיד צעיר, "בן חמש למקרא"; ובכן, התלמיד הלומד את פרשתנו, פרשת תרומה, אינו יודע עדיין ממצואות הספר-תורה (שכתוב עליה רק בפרשת וילך) – ואיך יתכן כי רש"י יכתוב באופן זה, בלי לפרש כוונתו?!

ג) ספר התורה נכתב על ידי משה – ואיך מתאים שהקב"ה יאמר על זה "אשר אתן אליך"?!

ד) לפי פירוש זה עולה, כי כל הכתוב בפרשתנו מדבר בזמן הקמת המשכן, מלבד פסוק זה ד"ונתת אל הארון" שהיה רק בשנת הארבעים (שהרי רק אז נשלמה כתיבת הספר-תורה)! ופלא גדול יותר, שרש"י אינו רואה צורך להעיר על זה!

ולכן מסתבר לפרש (כפירוש המשכיל לדוד³), שכוונת רש"י בפרשתנו באומר "התורה" היא רק ללוחות הברית שניתנו מידו של הקב"ה⁴, ונצטווה משה כאן לשים את הלוחות בתוך הארון;

ורק בפרשת וילך, בסוף ארבעים שנה, אז (לאחר שסיים משה לכתוב את ספר התורה) נתחדש הציווי לשים גם את הספר-תורה בסמיכות להארון: בתוך הארון – לצד הלוחות (לפי שיטה אחת), או מצד הארון מבחוץ (לפי שיטה שניה).

"נבבא בתרא" – למאי נפקא מינה?

והנה ידוע גודל הדיוק בלשון רש"י, וכמבואר בספרים. ובנידון דידן, דברי רש"י בפ' וילך אודות מקומו של הספר-תורה – האם היה בתוך הארון או מחוץ לו, הרי כד דייקת שפיר נמצא שמסתתרים בהם "חידושים" השייכים למצות עשיית הארון שבפרשתנו.

3. וראה גם באר בשדה.

4. וכפרש"י פקודי מ, כ: "העדות – הלוחות". וראה רש"י תשא לב, יט שמשה אמר בנוגע להלוחות: "התורה כולה כאן".

ובהקדים:

הנה בכלל אין מדרכו של רש"י בפירושו על התורה לציין את המקורות לדבריו, ואפילו כאשר מדובר בדבר חידוש או פלא שלכאורה דרוש לו מקור.

[ולדוגמא:

בפרשת נצבים⁵ חידש רש"י מאורע שלם שאין לו זכר במקרא: "באו כנענים להתגייר בימי משה כדרך שבאו גבעונים בימי יהושע .. ונתנם משה חוטבי עצים ושואבי מים" – ולא ציין רש"י כלל למקורו של חידוש זה בדברי חז"ל;

ובפרשת האזינו⁶: "מעשה באחד שאמר לבנו בסיכני הבא לי קציעות מן החבית, הלך ומצא הדבש צף על פיה כו" – ולא ציין רש"י מקורו של מעשה זה;

ועוד שם⁷: "מעשה היה והיו הרחלים נושכין וממיתין" – וגם לענין מופלא זה לא ציין רש"י מקור כלל!]

ומעתה יש להבין בענינו, בהמחלוקת האם הספר-תורה היה בתוך הארון או מחוץ לו – מדוע הוצרך רש"י לפרש שמחלוקת "חכמי ישראל" מקורה "בבבא בתרא"⁸? ולכאורה היה לו לכתוב סתם: "נחלקו בו חכמי ישראל"⁹, ותו לא!

ובפשטות: אם רש"י לא היה מציין שהמחלוקת נמצאת "בבבא בתרא" – וכי היינו חסרים משהו בהבנת "פשוטו של מקרא"?

לא נחלקו בגודל הלוחות - אלא בגודל האמות

ונראה לבאר, שהטעם שהוצרך רש"י לציין ל"בבא בתרא" – היא כדי ליישב קושיא פשוטה העלולה להתעורר אצל התלמיד הלומד את פירושו (אם הוא "תלמיד ממולח"):

5. כט, י.

6. לב, יג.

7. לב, כד.

8. יד, א-ב.

9. וכדרכו בכ"מ. וכגון משפטים כב, יד: "נחלקו בו חכמי ישראל שוכר כיצד משלם" – ולא פירש רש"י היכן.

הנה בפרשתנו מפורשות מדות הארון – "אמתיים וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו";
ודבר הפשוט הוא, שמדת הארון נעשתה באופן המתאים למה שיונח בתוכו.

[לכאורה היה אפשר לומר, שזה שהארון נעשה באופן של "אמתיים וחצי ארכו" הוא כדי שיוכלו שני בני אדם הנושאים את הארון להלך בין בדי הארון, ואם היה שיעור קטן יותר לא היה מקום לשני אנשים באמצע¹⁰;

אבל, לצורך זה היה מספיק גם שיעור של "אמתיים" בלבד, ואין צורך ב"אמתיים וחצי". וכפי שמוצאים אנו בשולחן, שהיה אורכו אמתיים בלבד¹¹, וגם אותו נשאו בבדים כמו הארון – הרי שהיה מקום לשני אנשים להיכנס בין אמתיים, ואם כן זה שהארון נעשה אמתיים וחצי - שייך למה שנמצא בתוכו].

ומעתה מתקשה התלמיד: הרי מדות הארון מפורשות הן בתורה שבכתב, ומוסכמות הן על הכל. ובכן, האמנם המחלוקת (בין "חכמי ישראל") במקום עמידת הספר- תורה מביאה למחלוקת בגודל הלוחות;

לפי השיטה שהספר-תורה היה בתוך הארון - היו הלוחות קטנות יותר (ולכן היה מקום להספר-תורה בתוך הארון), ואילו לפי השיטה שספר התורה היה מחוץ לארון - היו הלוחות גדולות יותר (והם מילאו את חלל הארון לבדם) !?

וכדי להבהיר פרט זה, מציין רש"י שהמחלוקת נמצאת "בכבא בתרא"; וכאשר התלמיד יעיין שם, יראה שאין מחלוקת בגודל הלוחות, אלא בפירושן של מדות הארון:

בעל השיטה שספר התורה היה מחוץ לארון – מפרש את ה"אמתיים וחצי .. ואמה וחצי" באמה "בת חמשה טפחים", כך שהארון לא היה כה גדול והלוחות לבדם מילאו את חללו;

ואילו בעל השיטה שספר התורה היה בתוך הארון – מפרש את ה"אמתיים וחצי .. ואמה וחצי" באמה "בת ששה טפחים", ובמילא היה הארון גדול יותר, כך שהיה בו מקום גם להספר-תורה.

10. וכדברי רש"י פרשתנו כה, יב: "וארכו של ארון מפסיק בין הבדים אמתיים וחצי בין בד לבד, שיהיו שני בני אדם הנושאים את הארון מהלכין ביניהם".

11. פרשתנו כה, כג.

כמה שטח תפסו הלוחות – הראשונות והשניות?

ויש להוסיף בהדיוק הנפלא שבענין זה:

הנה מחלוקת זו בענין מקום עמידת הספר־תורה, וכן במדות הארון (דהא בהא תליא, כנ"ל) – מצינו גם בתלמוד ירושלמי¹², וכן במדרש רבה¹³; אולם רש"י מציין דוקא לתלמוד בבלי "בבבא בתרא". ויש לומר שציון זה מכוון ומדויק, כי רש"י לשיטתו מוכרח לציין באופן זה דוקא.

כי הנה, באופן עמידת הלוחות בתוך הארון – מצינו בדברי חז"ל שלוש שיטות:

(א) שיטת הבבלי ("בבבא בתרא") – רוחב כל לוח היה ששה טפחים, וביחד הם תפסו שנים עשר טפחים, רובו ככולו של אורך הארון.

(ב) שיטת הירושלמי – רוחב כל לוח היה רק שלוש טפחים¹⁴, ושתי הלוחות ביחד ששה טפחים.

(ג) שיטת המדרש – אמנם רוחב כל לוח היה ששה טפחים (כהבבלי), אך הלוחות היו מונחים "על צידיהם", כלומר: לא שוכבים לאורך הארון אלא עומדים לגובה הארון, וכך נמצא שבקרקע הארון תפס כל לוח רק את מדת עוביו – שלשה טפחים, וביחד – ששה טפחים (כהירושלמי).

ומשלוש שיטות אלו בענין הלוחות השלמות (השניות) ואופן עמידתם בארון – מסתעף גם ההבדל בענין שבדי הלוחות הראשונות, שגם הם היו בתוך הארון (לפי דברי חז"ל):

12. שקלים פ"ו ה"א וסוטה פ"ח ה"ג.

13. במדבר רבה פ"ד, כ.

14. ויש בזה גירסאות שונות, ואכ"מ. אך בתוספות מנחות צט, א מפורש שכן היא שיטת הירושלמי. וכן הוא בעוד מפרשים.

א) לשיטת הבבלי – לא היה מקום לשברי הלוחות לציידן של הלוחות השלמות, כיון שהלוחות השלמות כבר תפסו את רובו ככולו של אורך הארון; ולשיטה זו שבירי הלוחות היו מתחת הלוחות השלימות (וכן כתב בפירושו רש"י על הש"ס).

ב) לשיטת הירושלמי – כיון שרוחב הלוחות השלמות היה קטן בהרבה (מכפי שהוא לפי הבבלי), רק ששה טפחים, הרי שהיה מקום מספיק גם לשברי הלוחות לאורך הארון, והם עמדו לציידם של הלוחות השלמות.

ג) לשיטת המדרש – כיון שהלוחות עמדו "על צדיהם", הרי שהיה מקום מספיק גם לשברי הלוחות, שגם הם עמדו "על צדיהם" לאורך הארון¹⁵.

שני ארונות היו!

והנה, רש"י בפירושו על התורה – לפי "פשוטו של מקרא" – דרך אחרת יש לו בענין מקומם של שבירי הלוחות (שיטה רביעית), ולשיטתו הם לא היו ביחד עם הלוחות השלמות;

כי אליבא דרש"י, היו שני ארונות: ארון אחד שעשה בצלאל כחלק מכלי המשכן, דביה עסקינן – ובו היו מונחים רק הלוחות השניות (השלימות). ולפי שיטה אחת גם הספרתורה; וארון נוסף שעשה משה (קודם שהוריד הלוחות השניות) – ושם היו מונחים שבירי הלוחות הראשונות.

ונכמו שכתב רש"י בפירושו לפ' בהעלותך¹⁶, על הפסוק "וארון ברית ה' נוסע לפניכם" – "זה הארון היוצא עמהם למלחמה, ובו שבירי לוחות מונחות".

15. בפירושו מהרז"ו על המדרש כתב: "ועל השלימות מונחים השבורות". אבל מפשטות לשון המדרש "לפי שהיו עבות אלא שלשה טפחים" – מובן שהיו מונחות זו אצל זו, שבהמשך לזה מבאר דלהיות שהיו עבות רק שלשה טפחים, לכן היה מקום בארון עבור שתיהן כשהן מונחות על צדיהן.

16. י, לג.

וראה גם בפירושו לפ' עקב¹⁷: "... ולא זהו הארון שעשה בצלאל .. זה ארון אחד היה, וזהו שהיה יוצא עמהם למלחמה; ואותו שעשה בצלאל לא יצא למלחמה, אלא בימי עלי ונענשו עליו ונשבה".

ומעתה מובן, שכאשר רש"י (בפירושו על התורה) בא לבחור באחת משלושת השיטות בחז"ל באופן עמידת הלוחות השלמות בתוך הארון – מוכרח הוא לנקוט דוקא כשיטת הבבלי ש"בבבא בתרא":

אם יתפוס רש"י כשיטת הירושלמי או כשיטת המדרש, שהלוחות השלמות היו תופסות באורך הארון רק ששה טפחים ביחד – והרי לדעת רש"י בפירושו לתורה שברי הלוחות לא עמדו בתוך הארון – יעלה כי חלק גדול מהארון היה ריק;

ולכן מציין רש"י דוקא למה ש"נחלקו .. בבבא בתרא", כי לשיטת הבבלי הלוחות השלמות היו תופסות שנים עשר טפחים ביחד, ודוקא כך עולה כי הארון מלא לארכו (אם על ידי הלוחות לבד, או ביחד עם הספר-תורה, כנ"ל בארוכה) גם לולג' שברי הלוחות;

ואמנם, לשיטת הבבלי גופא הרי שמתחת הלוחות השלמות הונחו שברי הלוחות, אך פרט זה - לא סבירא ליה לרש"י לפי "פשוטו של מקרא".

וממוצא דבר למדנו כמה דברי רש"י מדוייקים בתכלית, ואפילו מראה מקום שנראה כציון בעלמא – יש בו כוונה מיוחדת ומדוייקת להפליא.

(חלק ט - וילך ב)

לזכות

החתן הת' לוי יצחק שי' וענונו
והכלה ימימה חיה (למשפחת כצנשטיין) תחי'

לרגל יום נישואיהם בשעה טובה ומוצלחת
ג' אדר, תשע"ח

*

הוקדש על ידי הורי החתן שיחיו

הרה"ח ר' יוסף אורי
וזוגתו מרת אילנית
וענונו